

Bc. Denisa Mašťálková:

Pohled na sebevražednost seniorů očima obyvatel domovů pro seniory

Těžiště práce je v empirické studii, jejíž zaměření vyplývá z názvu práce. Po formální stránce práce vyhovuje obecně platným předpisům pro práce diplomové. Text práce je dobře strukturován, styl je jasný, úprava vzorná, čeština bezchybná.

Práce má 82 stran včetně jedné přílohy, z toho více než polovinu stránkového rozsahu práce tvoří zpráva o empirické studii. Literatura obsahuje kolem 50 položek téměř výlučně českého původu. Nedostatkem je, že v seznamu nejsou rozlišeny prameny v textu citované od pramenů ostatních.

Požadavek „teoreticky“ zaměřených úvodních kapitol řešila autorka přehledem dvou tematických okruhů, vztahujících se k ústřednímu tématu práce. Jsou to: 1/ suicidální jednání obecně a 2/ suicidální jednání ve stáří. Výklad je věcný, logicky uspořádaný, dobře pokrývající tematiku daných oblastí. Autorka si usnadnila úkol tím, že využila podobně zaměřených statí z malého počtu novějších a relevantních publikací (jde hlavně o autory Vágnerová, Knotek-Kocourková, Viewegh). V úvodních kapitolách se tedy nejedná o literárně-přehledové studie, jak by se mohlo, ale nemuselo očekávat. Přesto mám jednu připomínku: snad tu bylo možné věnovat větší pozornost pojmům, které tvoří teoretické pozadí hlavních otázek položených v úvodu k empirické studii, např. autonomie a osamělost (ze sociologů D. Sýkorová, L. Prudký aj., z psychologů I. Šolcová, K. Hnilica aj). Pokud jde o historii, asi by bylo vhodné upozornit na to, že v komunistickém režimu bylo suicidium hodnoceno jako „jev cizí socialismu“, proto cenzura nedovolila statistiky publikovat, podobně, byť z jiných důvodů, omezovala zkoumat a zveřejňovat problematiku potřeb a hodnotových orientací u obyvatelstva atd. Osobně považuji i dnes za aktuální připomínat hledisko diferenciální (tj. vrstva seniorů v populaci je stále více heterogenní). Příležitost k propojení teoretických (zejména psychologicko-sociologických) aspektů v sociálních aplikacích gerontologie nastala opět v diskusi k výsledkům empirické studie (s. 73) a ani této příležitosti autorka nevyužila.

Autorčina zpráva o empirické studii se logicky člení na část metodickou a na část o výsledcích vlastního šetření a jejich interpretaci. V části metodické autorka nejprve informuje o třech domovech pro seniory, ze kterých pocházel vzorek osob pro následující šetření. Výběr osob narážel na těžko překonatelné obtíže. Příčin odmítání účasti bylo více. Ze strany jak vedoucích pracovníků ústavů tak i jejich obyvatel to bylo nejčastěji samo tabuizované téma „sebevražednost“, u sociálních pracovníků také obava z reakce veřejnosti, dále vadila řadě obyvatel domovů přítomnost diktafonu při nahrávání rozhovorů atd. Přes vynaložené autorčino úsilí se podařilo získat do vzorku pouze 9 osob, a to jen díky přátelské pomoci jí známých sociálních pracovníků.

Je otázka, zda byly předvídatelné tyto obtíže a zda mohl být zvolen jiný postup. Chudý výběrový vzorek by mohl být například nahrazen násobenými jednopřípadovými studiemi, to by ovšem bylo časově i metodologicky velmi náročné. Další možností bylo zvolit jinou metodiku hledání odpovědí na kladené otázky nebo změnit kritéria výběru osob. Ostatně, volba metody PBSP není v autorčině práci nikde zdůvodněna. Podobně například výběrové kritérium „zastoupení obou pohlaví“ ve vzorku, kde jsou nakonec jen dva muži na sedm žen, ztrácí smysl. Když už nebylo možné vzorek rozšířit, pak bylo zapotřebí zmírnit formulaci některých odpovědí na kladené otázky. Jako příklad neoprávněných formulací uveďme dvě

věty ze strany 66: „Český statistický úřad uvádí, že nejvíce lidí v letech 2009-2013 volilo pro svou dobrovolnou smrt oběšení. Tento fakt se nepotvrdil u našeho vzorku respondentů.“

Přes uvedené výhrady se domnívám, že autentické výroky seniorů zprostředkované jistě pracovním přepisem záznamů z diktafonu mají samy o sobě svou cenu. Mohou inspirovat k dalším projektům nebo například také k návrhům na zlepšení sociálního režimu v domovech pro seniory. V každém případě přináší provedená (a ne zcela povedená) studie poučení pro autorku a zároveň je svědectvím o autorčině odvaze podrobit hlubšímu zkoumání zčásti tabuizované téma sebevražednosti.

Závěrem konstatuji, že metodika případové studie, dnes zahrnovaná do tzv. kvalitativní metodologie, je pro obor sociální práce obzvláště vhodná. S užitím této metodiky u seniorů jsou ovšem spojeny specifické problémy. Na některé z nich narazila v realizaci svého projektu také autorka posuzované práce. V tomto směru lze její práci hodnotit jako užitečný příspěvek k analýze naznačených specifických problémů aplikace tzv. kvalitativních metod u seniorů.

Doc. PhDr. Jan Srnec, CSc

Poznámka:

K hodnocení jednotlivých kritérií předložené práce, jakož i k jejímu celkovému hodnocení, jsem využil „oficiální“ tabulky, kterou připojuji k posudku.

J. Srnec: hodnocení jednotlivých kritérií diplomové práce D. Mašálkové */

Téma vzhledem k současným potřebám oboru	vysoce potřebné	*potřebné	okrajové	irelevantní
Téma vzhledem k možnostem zpracovatele	*byly přiměřené, ale nastaly obtíže s výběrem osob	téma je příliš rozsáhlé	téma mohlo být širší	předkladateli chyběla možnost
Typ práce	teoretická	*kompilační (úvodní kapitoly)	srovnávací systémy	*empirická (kvalitativní studie)
Rozsah práce	*přiměřený	nedostatečný	příliš velký	
Struktura práce	*vyvážená	nevyvážená	s chybějícími významnými teoriemi	s chybějícími daty
Schopnost formulovat vlastní názory/východiska	výborná	*v empirické části dobrá, jinak jen kompilace	nejasné vlastní názory/ nejasná východiska	
Stylistika	*přiměřená	šroubovité vyjadřování	vyjadřování příliš hovorové	
Gramatika	*správná	s ojedinělými chybami	s množstvím chyb	
Úprava textu	*přiměřená	přijatelná	nepřehledná	
Práce s literaturou	přiměřená	zbytečně mnoho citací/ citace zbytečně dlouhé	málo citované literatury	*v teoretické části převážně kompilační
Využívání zahraniční literatury	přiměřené	citací z cizí literatury je	*citace z cizí literatury chybí	
Schopnost kriticky hodnotit prameny	výborná	dobrá – menší nedostatky	*není patrná	
Zpracování přehledu pramenů	správné	*s menšími nedostatky	se závažnými nedostatky	
Formulace výzkumné otázky	*jasná	není zcela jasná	chybí	
Formulace hypotéz * nejsou hypotézy	(--jde o kvalitativní výzkum)	hypotézy se překrývají	hypotézy nejsou formulovány jednoznačně	hypotézy nelze testovat
Metody	adekvátní, použito více metod	*použita jedna metoda, chybí její zdůvodnění	daly se užít adekvátnější metody	metody nejsou zvoleny adekvátně
Zpracování dat	kvantitativní, statistické	*kvalitativní	kvantitativní, třídění prvního stupně	
Praktická využitelnost výsledků	vysoká	*dobrá - částečná	nejasná	
Naplnění cíle práce	cíl splněn	*cíle splněny jen částečně	cíl se nepodařilo naplnit	
Hodnocení empirické práce	výborně	*velmi dobře (neadekvátní interpretace nálezů)	dobře	nevyhovuje

*/ Zvolená alternativa je označena hvězdičkou